

Rádli Tibor ezredes, főiskolai docens
a BJKMF parancsnok kiképzési helyettese

KREDITRENDSZER A FELSOOKTATÁSBAN

CA "BÖLYAI HIREK" 1993. II/0. számban megjelent tanulmány)

Az elmúlt időszakban több tanácskozás, konferencia került megrendezésre a fenti témában. A Magyar Felsőoktatás Fejlesztése 2000-ig koncepció is úgy fogalmaz, hogy a fejlett országok gyakorlatához igazodva az egyetemek oktató-kutató, a főiskolák oktató-fejlesztő intézményekké válnak a jövőben. Az oktatás flexibilitása nő és ezen célok megvalósítására az oktatásban a kredit rendszerrel fémjelzett új oktatási rend fog éterjedni.

Az 1993 évi LXXX. törvény a felsőoktatásról 90. paragrafus 3. pontja feljogosítja az intézményeket az öt, illetve a három fokozatú értékelés mellett a halmozott pontozás, tanegység, kredit rendszer alkalmazására is. Alapvető követelményként határozza meg, hogy az eltérő értékelési rendszerek mellett is biztosítani kell az öt és három fokozatú ellenőrzési, értékelési rendszerrel való összehasonlíthatóságot.

Felhasználva a már gyakorlatban alkalmazott eljárások tapasztalatait, összevetve azok sokszínűségét néhány elvi kérdés tisztázása után válaszolok a konkrét kredit számolási módszereket. Elsősorban a Budapesti Műszaki Egyetem, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Szegedi főiskolai kar és a Budapesti Politechnikumi Szövetség ezirányú eredményeire és jövőbeni elgondolásaira támaszkodom.

I. A kreditrendszer sajátosságai

A kredit rendszer gyors terjedését a felsőoktatásban a képzés rugalmasságának igénye indította el. A fejlett országok gazdaságában, illetve a tudományos kutatás területén a merev határokkal kijelölhető szakmai tudás mellett egyre nagyobb kereslet mutatkozik az olyan szaktudás iránt, amely különböző szakterületek sajátos kombinációjaként ötvöződik egyéni szaktudással.

A társadalmi-gazdasági igényt felsőoktatás-pedagógiai oldalról az is alátámasztja, hogy a képzésben részt vevő hallgatók egyéni teljesítményét kedvezően befolyásolja, ha a sajátos szakmai irányok egybeesnek a hallgatók egyéni képességeivel és egyéni érdeklődésével. A rugalmasan szervezett felsőoktatási rendszerben a hallgatók részeseivé válhatnak saját tanulmányi rendjük kialakításának. A tanegységek nagyobb választékával, illetve szélesebb választási lehetőségek kínálatával nagyobb esélyt kapnak arra, hogy tanulmányaikat menet közben érlelő szaktudásuk és érdeklődésüknek megfelelően alakítsák.

Áttekintve a hazai és külföldi felsőoktatási intézmények tanterveit és kialakított gyakorlatát megállapítható, hogy a kreditrendszer nem más, mint egy továbbhaladási feltételrendszer, amely bizonyos tantervi keretek között viszonylag rugalmasan egyéni tanrend kialakítást biztosít.

A kredit pedig az adott szemeszterben a hetente ismétlődő tantárgyra fordított munka mennyisége és minősége alapján meghatározott számmérték, amely tartalmazza az előadásokkal, gyakorlatokkal, házi- és egyéni tervező feladatokkal eltöltött időt és elért eredményt.

A következőkben a teljesség igénye nélkül szeretném bemutatni azokat a mérőszámokat és jellemzőket, amelyek a kreditrendszer elvi kérdéseihez kapcsolódnak.

1.1 Mennyiségi kreditpont

A MENNYISÉGI KREDIT jellemzője a kreditpont, mely tantárgyanként 1,2,3,4, értékű (jele K) lehet. Számszerű megállapításához általános rendező elvként figyelembe kell venni a tantárgy helyét és súlyát az adott szak képzési rendszerében, ahol a tantárgyakat az alábbiak szerint osztályozhatjuk:

- törzstantárgyak, melyek felvétele és előírt sorrendben történő teljesítése a hallgató számára kötelező (jele T)
- kötelezően választandó szakmai tantárgyak, melyekből előírt mennyiségi kerítet kell teljesíteni (jele S)
- szabadon választható fakultatív tantárgyak (jele F)

A T és S típusú tantárgyak mennyiségi és minőségi kreditet is eredményeznek. A T és S típusú tárgyak felvételének sorrendje rendszerint feltételekhez kötött.

Az F típusú tantárgyak között lehetnek olyanok, amelyek csak mennyiségi kredittel rendelkeznek. Az ide sorolt tantárgyakból megszerzhető kredit pontok félévenkénti számát maximálják legtöbb esetben. Az így megszerzett kreditpontok nem vehetők figyelembe a súlyozott kumulatív kreditteljesítmény (jele P) és annak átlaga (jele m) meghatározásakor (lásd később), de félévenként megszerzett mennyiségi kreditpontoszámba beszámíthatók.

1.2 Minőségi kredit

A minőségi kredittel rendelkező tantárgyak értékelése ötfokozatú vagy háromfokozatú minősítéssel történhet. Ez a MINŐSÉGI KREDIT (jele K).

A minőségi kredit értéke:

- ötfokozatú minősítés (osztályzás) esetén az elégtelen osztályzatot kivéve megegyezhet az osztályzattal. Elégtelen osztályzat esetén a minőségi kredit értéke 0.

- háromfokozatú minősítés esetén a kiválóan megfelelt minősítés 4-es minőségi, a megfelelt 2-es, a nem felelt meg pedig 0-ás kreditet jelenthet.

Minőségi kredittel is rendelkező tárgyknál nulla minőségi kredit esetén a mennyiségi kredit értéke nem kerül jóváírásra. A T és S típusú tárgyak abszolválásához legalább 2-es minőségi kredit elérését szükséges követelményként meghatározni.

1.3 Súlyozott kumulatív teljesítmény

A mennyiségi és minőségi kredit értékekből kerül számításra és a hallgatói rangsor felállítására szolgál. A kiszámításra alkalmazott módszer a következő lehet:

$$P = \sum_{i=1}^{i=a} K_{Mi} \times K_{qj}$$

ahol K_{Mi} az adott tárgy mennyiségi kreditje
 K_{qj} az adott tárgy minőségi kreditje

1.4 Súlyozott kumulatív teljesítmény átlaga

Ez a mutató a hallgatói minősítésre szolgál. Ez az alapja az ösztöndíj elosztásának, a kollégiumba történő felvételnek (félévenként számítva) és a diploma megszerzésének (az egész tanulmányi időszakra vonatkoztatva).

A kiszámítás módja:

$$m = \frac{P}{\sum_{i=1}^{i=a} K_{Mi}}$$

Félévenként kerül meghatározásra a különböző minősítésekhez tartozó m súvérték. Kikötésre kerülhet, hogy nem kaphat diplomát az, akinek a fenti mutató alapján kiszámított minősítése 2.50 érték alatt van.

2. Egységes teljesítmény-minősítő rendszer

A vizgalköteles tantárgyaknál a minőségi kredit számítása a következőképpen történhet: 50 %-os a félévközi munka, 50 %-a vizsgán nyújtott teljesítmény = 100 %. Az összteljesítmény 0-50 %-os teljesítése esetén, 0 minőségi kredit megállapításával kell számolni.

Nem vizgalköteles tárgyak esetén értelemszerűen alkalmazható a fenti szabály.

Általános rendező elvként lehet elfogadni, hogy

- 0 - 50 % elégtelen
- 51 - 60 % elégséges
- 61 - 70 % közepes
- 71 - 80 % jó
- 81 - 100 % jeles az értékelés.

A kredit rendszer pontértékeinek meghatározásában az európai szervezetek (ECTS: European Community Courses Credit Transfer System, TEXT: Trans European Exchange and Transfer) számértékeit célszerű mértékadónak tekinteni, mivel a kreditrendszer egyik jelentős közvetett célja a hallgatók nagyobb mobilitásának, esetleg külföldi résztanulmányai elősegítésének biztosítása.

Összefoglaló jelleggel megállapítható, hogy a kredit-rendszer a hallgatói munka mennyiségi és minőségi értékelésére szolgál. A kredit-pont a tantervben szereplő kötelező, kötelezően választható, és a szabadon választható tárgyakra fordítandó együttes munkamennyiség relatív mérőszáma. A kredit rendszerű képzés szóhasználatában a szemeszter és a félév fogalmi szempontból elkülönül egymástól. A szemeszter a diploma megszerzéséhez szükséges tanulmányi munka előírt része (pl. okleveles mérnök estén 1/10-ed része lehet), melynek mértékegysége a munka. A félév kifejezés szorgalmi időszakot (pl. 15 hét), és vizsgaidőszakot (pl. 6 hét)takarhat, amelynek mértékegysége idő.

Ezen belül a mennyiségi pontrendszer egy-egy tananyagegység teljesítését előre meghatározott pontértékben fejezi ki. Egy tanulmányi félév teljesítésének pontérték, illetve tantárgyi összetétel kritériuma van, így a kredit rendszer alkalmazásával a hagyományos félév, illetve évisméltés értelmét veszti. A hallgatónak a tantárgyi kritériumokat kell teljesítenie, de ennek időbeli kötöttsége fellazul. Az is elképzelhető, hogy egyes hallgatók a 3-4 év helyett 5-6 év alatt fejezik be tanulmányaikat, miközben nappali tagozatról esti vagy levelező tagozatra, illetve visszafelé váltanak, átmenetileg dolgoznak stb.

A tananyagegységek kredit értékeinek kiszámításánál a tanulmányi félévenként teljesítendő kredit pontszámból kell kiindulni.

Egy félév pontértéke összesen 30 pontban az európai pontrendszernek megfelelően határozható meg.

Minőségi pontrendszerrel a már előzőleg vázolt számítás alapján a súlyozott szemeszterátlag a hallgatók tanulmányi munkájának minősége a következő képlet alapján is számítható:

$$\frac{\sum (\text{érdemjegy} - 1) \times \text{kreditpont}}{\sum \text{kreditpont}}$$

Az (érdemjegy - 1) tényező bevezetésére azért van szükség, hogy az elégtelen minősítés ne eredményezzen pontértéket. Ennek alkalmazásával az európai kreditrendszerhez való alkalmazkodás is megvalósulhat.

A rendszer bevezetésének lehetőségét a Budapesti Politechnikumi Szövetség is folyamatosan vizsgálja. Ebben a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola és ez évtől a Kossuth Lajos Katonai Főiskola is részt vesz. A kreditrendszer alkalmazásának lehetőségét e két főiskola sajátosságaiból adódóan nehéz megítélni, de mindenképpen indokolt az e kérdésben végzett munka figyelemmel kísérése.

Ennek keretében a felvetődött néhány gyakorlati problémára szeretném felhívni a figyelmet, melyek a következőkben foglalhatók össze.

A tanzabadság megvalósítását a főiskolák között fokozatosan célszerű megkezdeni és kiterjeszteni, először például a hallgatói létszám vagy az összóraszám megegyezésével kialakított százalékkal korlátozva. A kreditpont értékek kölcsönös elfogadásában a bizalmi elv érvényesítését társvizsgáztatók meghívásának üsztöndzése jelentősen elősegítheti.

A képzettség szakjellegét tekintve (pl. gépészmérnöki, villamosmérnöki) a képzés szakjellegét adó tantárgyak szempontjából a képzéshez szükséges kritériumokat meg kell határozni. Rögzíteni szükséges induláskor, hogy mely tantárgyak követelményének teljesítése elengedhetetlen az adott szakirányú oklevél megszerzéséhez, illetve a szakmai tantárgyak milyen köre helyettesíthető más szakjellegű tantárgyakkal az egyéni tanrend kialakítása során. A főiskolák új tantervei ehhez megfelelő alapot adnak mivel a helyettesítő tantárgyakat választható tantárgyakként körvonalazzák.

A főiskolák átjárhatóságát mozdítaná elő a tanulmányi félév új felfogásban történő értelmezése. Eszerint csupán a hallgató kreditpontszámától függene, hogy hány félévet teljesített és az áthallgatásnak, esetleg átvételnek nem lenne feltétele egyszócs félév valamennyi követelményének teljesítése. Bizonyos

tantárgyak elsajátítására vonatkozó előírások teljesítése (amennyiben azt nem korlátozza kötelező tantárgy-megelőzési felvétel) későbbi időpontban is lehetővé válna.

A tanulmányi félévek új értelmezéséhez (a már megszerzett kreditpontok felesleges újrateljesítésének elkerülése érdekében) a Politechnikumon belül egységes tanulmányi és vizsgaszabályzat elkészítése válik indokoltá.

Felvetődik a nagyobb hallgatói mobilitás összefüggése a normatív finanszírozással mely úgy egyeztethető össze, hogy az egyes hallgatóra jutó pénzügyi támogatás tanegységekre való tovább bontásával a főiskolák keresztelszámolást alkalmaznának. A tanulmányi félévek kötöttségeinek fellazulása szükségessé teszi az ösztöndíjrendszer módosítását is.

A tágabb lehetőségek csak úgy válhatnak valamennyi hallgató körében ismertté, ha a választható tantárgyak körét és az áthallgatás, illetve átlépés feltételeit a Politechnikum félévenként vagy évenként közös kiadványban (prospektusban) közreadja.

Gondolatébresztőként a címben jelzett témával kapcsolatban ennyit kívántam közreadni. Úgy gondolom, hogy oktatóink és hallgatóink körében egyaránt érdeklődésre tarthat számot a kreditrendszerben rejlő lehetőségek kihasználása a főiskolai tisztképzés érdekében. Nem tartom elképzelhetetlennek a rendszer bevezetését a tisztképzésben, azonban ennek vizsgálata, a feltételek mindenoldalú elemzése komoly kutatómunkát igényel az érintettek bevonásával.